

INSTITUTI ALBANOLOGJIK

Edlira Mantho

BIBLIOTEKA

80

M27

Rreth argumentimit dhe tekstit argumentues në gjuhën shqipe

1953
Prishtinë, 2014

80
M 27

INSTITUTI ALBANOLOGJIK I PRISHTINËS

Doc. dr. EDLIRA MANTHO

**RRETH ARGUMENTIMIT DHE
TEKSTIT ARGUMENTUES
NË GJUHËN SHQIPE**

(Studim monografik)

Prishtinë, 2014

Botues

Instituti Albanologjik i Prishtinës

Recensues

Prof. dr. Klodeta Dibra, dekane dhe pedagoge pranë Fakultetit të Gjuhëve të Huaja, Universiteti i Tiranës

Prof. dr. Qemal Murati, këshilltar shkencor në Institutin Albanologjik të Prishtinës

Realizimi i kopertinës

Katalogimi në botim – (CIP)

Biblioteka Kombëtare e Kosovës “Pjetër Bogdani”

811.18-26

Mantho, Edlira

Rreth argumentimit dhe tekstit argumentues në gjuhën shqipe : (studim monografik) / Edlira Mantho.

– Prishtinë : Instituti Albanologjik i Prishtinës, 2014.

– 182 f. : ilustr. ; 21 cm.

Bibliografi : f. 171-179

ISBN 978-9951-596-91-6

Këtë libër ia kushtoj kujtimit të babait tim

HYRJE.....	7
KREU I	13
HISTORI E SHKURTËR E KONCEPTIT TË ARGUMENTIMIT	13
1.1. Fillesat e retorikës. Greqia e lashtë.....	13
1.1.1. Mendimi retorik dhe Aristoteli. Vepra “Retorika”	18
1.2. Zhvillimet e retorikës. Teknikat argumentuese klasike.....	22
1.2.1. Retorika nga Rilindja deri në shek. XVIII	22
1.2.2. Pesë rregullat e retorikës klasike.....	24
1.3. Retorika moderne. Shtrirja e këtij koncepti në gjuhësi	26
KREU II	29
ARGUMENTIMI NË KËNDVËSHTRIMIN E TEORIVE TË SOTME	
GJUHËSORE	29
2.1. Retorikë dhe pragmatikë. Kuptimi mbi argumentimin.....	29
2.2. Përfaqësuesit e Retorikës së re	31
2.2.1. Skema e argumentit sipas Stephen Toulmin-it.....	34
2.2.2. Teoria e argumentimit sipas Perelman-it dhe Olbrechts-Tyteca-s	
.....	39
2.3. <i>Topos-i</i> sipas Retorikës së re. Karakteri konvencional.....	41
KREU III	45
LIGJËRIMI ARGUMENTUES. LLOJET DHE TIPARET E TIJ	45
3.1. Format e shprehjes së ligjërimit argumentues	45
3.1.1. Forma verbale	45
3.1.2. Forma e shkruar	51
3.1.3. Forma joverbale	51
3.2. Tipare të përgjithshme të ligjërimit argumentues.....	52
3.2.1. Teza/antiteza	52
3.2.2. Pohimi/mohimi.....	53
3.2.3. Karakteri bindës	54
3.2.4. Karakteri dyshues.....	55
3.2.5. Karakteri dialogjik	57
3.2.6 Karakteri implicit	59
3.2.7. Karakteri polemizues	60
3.2.8. Karakteri qëllimor	60
3.2.9. Karakteri ndikues	61
3.2.10. Rendi sintaksor.....	62
3.3. Argumenti dhe tipet e argumenteve.....	63
3.3.1. Argumenti dhe përbërësit e tij.....	63
3.4. Tipet e argumenteve	65
3.4.1. Argument i bazuar në silogjizmin hipotetik.....	65
3.4.2. Argument i bazuar në silogjizmin kategorik	66
3.4.3. Argument i bazuar në eliminim.....	67
3.4.4. Argument i bazuar në matematikë	67

3.4.5. Argument i bazuar në parime	67
3.4.6. Argument i bazuar në autoritet.....	68
3.4.7. Argument i bazuar në analogji	69
3.4.8. Argument i bazuar në shenjë (tregues).....	69
3.4.9. Argument i bazuar në përgjithësime induktive	70
3.4.10. Argument i bazuar në një parashikim	70
3.4.11. Argument i bazuar në shkak.....	71
3.4.12. Argument i bazuar në ndjenjë	71
3.5. Marrëdhëniet argumentuese dhe ato logjike.....	72
3.6. Logjika e rreme. Teoria e falsiteteve	73
Përfundime për pjesën e parë.....	85
KREU IV	87
DISA NOCIONE BAZË PËR ANALIZËN E TEKSTIT.....	87
4.1. Koncepti “tekst” sipas gjuhësisë moderne	87
4.2. Analiza ligjërimore dhe mënyrat e organizimit ligjërimor	91
4.3. Thënia dhe akti kumtues.....	92
4.4. Koncepti i sekuencës	94
4.5. Koncepti “gjini” në letërsi dhe në gjuhësi	95
4.6. Teksti dhe shumëkuptimësia e tij	97
KREU V.....	101
5.1. Tipare të përgjithshme të tekstit argumentues	101
5.2. Struktura bazë e tekstit argumentues	103
5.3. Kundërshtimi në tekstin argumentues. Kundërthëniet – kundërrargumentet.....	106
5.3.1. Kuptimi i kundërthënieve. Qesharakja.....	107
5.3.2. Kuptimi i kundërrargumenteve.....	109
5.4. Eksplaciti dhe impliciti në tekstin argumentues.....	112
5.5. Konektorët dhe operatorët argumentues. Klasifikimi i tyre	116
5.5.1. Klasat gramatikore me të cilat shprehen konektorët argumentues	123
5.6. Roli i foljeve në tekstin argumentues	125
5.7. Roli i figurave të ndryshme pjesëmarrëse në tekstin argumentues..	128
5.8. Roli i intonacionit dhe i efekteve grafike në tekstin argumentues...	131
KREU VI	135
ANALIZA PRAKTIKE DHE KËSHILLA METODOLOGJIKE.....	135
6.1. Tipologjia e planeve argumentuese	135
6.2. Prania e argumenteve në tekste	160
Përfundime për pjesën e dytë.....	169
BIBLIOGRAFI.....	171

HYRJE

Ky punim mbështetet në kuadrin e gjuhësisë së tekstit dhe ka si objekt studimi argumentimin dhe tekstin argumentues në gjuhën shqipe. Gjuhësia e tekstit është një disiplinë gjuhësore e krijuar në botë në dy dhjetëvjeçarët e fundit të shekullit XX dhe relativisht vonë e njohur brenda territorit shqiptar në kuadrin e studimeve albanologjike - aty në fund të viteve '90. Nëse gjuhësia botërore përballet me emrat e studiuesve: Robert-Alain de Beaugrande, Wolfgang Dressler,¹ Jean-Michel Adam,² Patrick Charaudeau,³ etj., gjuhësia shqiptare, ndonëse e vonuar në këtë disiplinë, njeh ndërnismëtarët Klodeta Dibra⁴, Nonda Varfi⁵ e duke vijuar me: Jani

¹ Robert-Alain de Beaugrande dhe Wolfgang Dressler krahas punimeve të tyre individuale (Beaugrande: "Factors in a Theory of Poetic Translating", Assen: van Gorcum, and Amsterdam: Rodopi, 1978; "Text, Discourse, and Process": Toward a Multidisciplinary Science of Texts. Norwood, N.J.: Ablex, 1980; "Linguistic Theory: The Discourse of Fundamental Works", London: Longman, 1991, apo Dressler: "Morphonology", Ann Arbor, Karoma Press. 1985; "Textlinguistik", Hardcover, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1978), kanë edhe veprën me bashkautorësi: "Introduction to TextLinguistics", London - N.Y, 1981.

² Jean-Michel Adam, veçojmë punimet: "Éléments de linguistique textuelle (théorie et pratique de l'analyse textuelle)", Pierre Mardaga, 1990; "Cadre theorique d'une typologie sequentielle", tek *Etudes de Linguistique appliquee*, 1991; "Les textes: types et prototypes. Récit, description, argumentation, explication et dialogue", Paris, Nathan université, 1992; "Linguistique textuelle. Des genres de discours aux textes", Paris, Nathan université, 1999 etj.

³ Patrick Charaudeau, veçojmë punimet: "Langage et discours. Éléments de sémiolinguistique", Paris: Hachette, 1983; "Grammaire du sens et de l'expression", Paris, Nathan université, 1992; "Une analyse sémiolinguistique du discours", Paris: Hachette, 1995 etj.

⁴ Klodeta Dibra – Nonda Varfi: "Gjuhësi teksti", SHBLU, Tiranë, 1999, pasuar nga dy ribotime, përkatësisht: SHBLU, Tiranë, 2005, si dhe shtëpia botuese "Albatros", Tiranë, 2007. Punimet e këtyre dy autorëve i gjejmë të kristalizuara jo vetëm në botime të mirëfillta brenda dhe jashtë territorit shqiptar, por edhe nëpër buletine dhe periodikë shkencorë të veçantë. Përmendim: Klodeta Dibra – Nonda Varfi: "Deiksisi dhe shprehjet deiktike në gjuhën shqipe" te "Studime albanologjike", I, botim i universitetit të Tiranës dhe Fakultetit të Historisë e të Filologjisë, Tiranë, 2000, fq. 52 – 66, etj.

⁵ Nonda Varfi, veçojmë punimet: "Précis de lexicologie française", Tiranë, 1996; "Lexicologie" (exercices), Tiranë, 1999; "Introduction à la lexicologie du français", Lausanne, UNIL, 1999; Klodeta Dibra – Nonda Varfi, "Gjuhësi teksti", vep. e cituar; Sanda-Maria Ardeleanu, Eufrosinia Axenti, Ionana-Crina Coroi, Raul Lilo, Angela Soltan, Nonda Varfi, Ludmila Zbant: "Le discours en action - étude théorique et pratique sur la discursivité", Chişinău, CEP USM, 2007; N. Varfi – R. Lilo – E. Nasufi: "Recueil d'exercices" (Linguistique textuelle), Tiranë, 2008, etj.

Thomai⁶, Jolanda Kostari⁷, Linda Mëniku⁸, Josif Mita⁹, Shezai Rrokaj¹⁰, Gjovalin Shkurtaç¹¹, Hasan Mujaj¹², Arbër Çeliku¹³, Tefë Topalli¹⁴ a ndonjë tjetër. Në punimet e këtyre autorëve janë bërë përpjekje të vazhdueshme për t'u prezantuar baza e hulumtimeve shkencore mbarëbotërore dhe bashkëkohore në fushën e kësaj disipline gjuhësore, janë rrokur shumë çështje dhe dukuri gjuhësore që lidhen me nocionin *tekst, ligjërim, lloj, tip, sekuencë, thënie, akt kumtues* etj., që janë padyshim instrumente të mendimit dhe të përshkrimit të dukurisë së ligjërimit në brendësi të komunikimit (verbal ose i shkruar qoftë), janë bërë klasifikime sipas tipologjive tekstore përkatëse, duke i analizuar dhe interpretuar në mënyrë tepër të thukët.¹⁵

Krahas punimeve të sipërpërmendura të emrave të njohur shqiptarë, sjellim në vëmendje edhe ato të rangut të studimeve pasuniversitare, në nivelin “*Master*” dhe “*Doktor i shkencave*”, (artikuj të veçantë të të cilave i gjejmë nëpër buletinë e periodikë të ndryshëm gjithashtu) e ku qerthulli i

⁶ Jani Thomai, veçojmë punimin: “Metoda e analizës së tekstit” te “*Teksti dhe gjuha*”, SHBLU, Tiranë, 1992.

⁷ Jolanda Kostari, veçojmë punimin: “Për disa çështje të koherencës anaforike si dukuri e gramatikës së tekstit” te “*Gjuha jonë*”, 1 – 4, botim i Akademisë së Shkencave të Republikës së Shqipërisë si dhe Institutit të Gjuhësisë e të Letërsisë, Tiranë, 1995, fq. 66 – 73.

⁸ Linda Mëniku, veçojmë punimet: “Çështje të konektorëve të tekstit në gjuhën shqipe” te “*Studime albanologjike*”, I, botim i universitetit të Tiranës dhe Fakultetit të Historisë e të Filologjisë, Tiranë, 2000, fq. 67 – 85; “Konektorët e tekstit në veprën e Kadarese, tek “*Ismail Kadareja dhe vepra e tij*”, botimi i universitetit “Eqrem Çabej”, Gjirokastër, 2006, fq. 325 – 350 etj.

⁹ Josif Mita, veçojmë punimin: “Lidhjet anaforike dhe të kontekstit në periudhat rrethanore të kohës” te “*Studime albanologjike*”, II, botim i universitetit të Tiranës dhe Fakultetit të Historisë e të Filologjisë, Tiranë, 1996, fq. 124 – 135.

¹⁰ Shezai Rrokaj, veçojmë punimin: “*Hyrje në gjuhësinë e përgjithshme*”, SHBLU, Tiranë, 2000.

¹¹ Gjovalin Shkurtaç, veçojmë punimin: “*Si të shkruajmë shqip*”, Tiranë, 2008, 2012, 2013. (gjithsej tri botime).

¹² Hasan Mujaj, veçojmë punimin: “*Gjuhësia e tekstit*”, shtëpia botuese “Faik Konica”, Prishtinë, 2004.

¹³ Arbër Çeliku, veçojmë punimin: “*Koherenca tekstore. Hyrje në konceptet bazë të gjuhësisë së tekstit nëpërmjet një qasjeje krahasuese të shqipes me gjermanishten*”, shtëpia botuese “Asdreni”, Shkup, 2005.

¹⁴ Tefë Topalli, veçojmë punimin: “*Gjuhësi teksti*”, shtëpia botuese “Gjergj Fishta”, Shkodër, 2011.

¹⁵ Përmendim në veçanti: “*Le discours en action - étude théorique et pratique sur la discursivité*” – grup autorësh. Vep. e cituar më lart.

akëcilave të marra së bashku, ndihmësojnë duke thelluar, pasuruar dhe përvijuar më tej një punë të gjatë hulumtuese.¹⁶

¹⁶ Përmendim: Klodeta Dibra: “*Il testo descrittivo nella lingua albanese e quella italiana*” (“*Teksti përshkrues në gjuhën shqipe dhe atë italiane*”) – disertacion për marrjen e gradës shkencore “Doktor i shkencave”, Fakulteti i Gjuhëve të Huaja, departamenti i gjuhës italiane, 1997, Tiranë.

Lindita Gjata: “*Argumentimi në gjuhë dhe teksti argumentues në frëngjishte dhe në shqipe*” – disertacion për marrjen e gradës shkencore “Doktor i shkencave”, Fakulteti i Gjuhëve të Huaja, departamenti i gjuhës frënge, 2005, Tiranë.

Eldina Nasufi: “*Shprehjet anaforike dhe roli i tyre në didaktikën e të lexuarit dhe të shkruarit në gjuhë të huaj*” – disertacion për marrjen e gradës shkencore “Doktor i shkencave”, Fakulteti i Gjuhëve të Huaja, departamenti i gjuhës frënge, 2009, Tiranë. Po nga kjo autore përmendim: “Disa veçori gjuhësore të fenomenit të anaforës” te “*Kërkime universitare*”, nr. 19, 2008, universiteti “Eqrem Çabej”, Gjirokastër, fq. 139 – 144 si dhe “Roli i anaforës në realizimin e kohezionit dhe koherencës”, te “*Kërkime universitare*”, nr. 32, 2012, universiteti “Eqrem Çabej”, Gjirokastër, fq. 111 – 124.

Viktor Bakillari: “*Mjetet lidhëse në frëngjisht dhe në shqip*” – punim për titullin “Master”, Fakulteti i Gjuhëve të Huaja, 2006, Tiranë. Po nga ky autor përmendim: “Lidhëzorët kushtorë dhe hipotetikë në gjuhët frënge dhe shqipe”, te “*Kërkime universitare*”, nr. 25, 2009, universiteti “Eqrem Çabej”, Gjirokastër, fq. 149 – 155; “Analizë lidhëzore në një tekst argumentues”, te “*Kërkime universitare*”, nr. 32, 2012, universiteti “Eqrem Çabej”, Gjirokastër, fq. 127 – 131; “Lidhëzorët në gjuhët frënge dhe shqipe. Klasifikimi i tyre logjiko - semantik”, te “*Kërkime universitare*”, nr. 27, 2010, universiteti “Eqrem Çabej”, Gjirokastër, fq. 107 – 113;

Bledar Toska: “*Studim përfaqësues i konektorëve në tekstet argumentues të gjuhës angleze dhe asaj shqipe*” – disertacion për marrjen e gradës shkencore “Doktor i shkencave”, Fakulteti i Gjuhëve të Huaja, departamenti i gjuhës angleze, 2012, Tiranë. Nyja:

<http://www.doktoratura.unitir.edu.al/wp-content/uploads/2012/09/Bledar-Toska-Fakulteti-Gjuheve-te-Huaja.pdf>

Po nga ky autor përmendim: “Komunikimi, dialogjizmi bakhtinian dhe konektorët pragmatikë” te “*Kërkime universitare*”, nr. 19, 2008, universiteti “Eqrem Çabej”, Gjirokastër, fq. 145 – 154.

Linda Mëniku: “*Konektorët e tekstit në gjuhën shqipe*” – disertacion për marrjen e gradës shkencore “Doktor i shkencave”, Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë, departamenti i gjuhës shqipe, 2013, Tiranë. Nyja:

<http://www.doktoratura.unitir.edu.al/wp-content/uploads/2013/09/Doktoratura-Linda-Meniku-Fakulteti-i-Histori-Filologjise-Departamenti-i-Gjuhesise.pdf>

Jonida Gjuzi-Bushi: “*Anafora dhe deiksisi në gjermanisht dhe shqip*” – disertacion për marrjen e gradës shkencore “Doktor i shkencave” (në proces), Fakulteti i Gjuhëve të Huaja, Tiranë. Po nga kjo autore përmendim: “Anafora dhe deiksisi: një përpjekje përkufizimi” te “*Kërkime universitare*”, nr. 34, 2012, universiteti “Eqrem Çabej”, Gjirokastër, fq. 177 – 181.

Në këtë hulli edhe punimi ynë, që tashmë del si botim monografik, fillimisht është paraqitur si tezë për mbrojtjen e doktoraturës (qershor 2010). Punimi është konceptuar në dy pjesë kryesore:

1. Rreth argumentimit
2. Rreth tekstit argumentues

1. Përkatësisht, në pjesën e parë përfshihet një histori e shkurtër e konceptit të argumentimit dhe zhvillimit që ka pësuar deri në ditët e sotme. Meqenëse rrënjët e argumentimit i gjejmë qysh në antikitetin e lashtë - kohë kur oratorët praktikonin të folurit retorik në publik - i folur ky që karakterizohej nga bukuria e shprehjes, elokuenca, hijeshia nga njëra anë dhe fuqia bindëse, logjika, vija argumentuese nga ana tjetër - atëherë e kemi parë të udhës të ndalemi shkurtimisht në disa nga figurat kryesore që kanë hedhur themelet e mendimit retorik, me në krye Aristotelin dhe Sokratin.

Kjo tablo historike përdhësohet me zhvillimin që pësoi retorika përgjatë periudhave të mëvonshme të Rilindjes e të Iluminizmit, përfaqësuesit e të cilave vazhdonin të ndiqnin po ato strategji argumentuese që kishin hartuar oratorët grekë përgjatë mbajtjes së një ligjërimi retorik e për të ardhur në shekujt XIX e në vijim. Nëse në të kaluarën e deri në vitet 1950, argumentimi është parë si një objekt analize në brendësi të retorikës e të logjikës, si dhe lidhej me ekzistencën e tri elementeve bazë: *logosin*, *etosin*, *patosin*, në vitet pasuese e në vijim u konstatua se argumentimi arrin efektshmërinë e vet jo vetëm përmes të folurit bukur e në mënyrë bindëse, por njëherazi dhe falë organizimit që vetë njerëzit iu bëjnë mjeteve gjuhësore, si dhe konteksteve ku vetë këto të fundit gjejnë përdorim. Pikërisht, ky argumentim me vlera pragmatike provokoi shfaqjen e një mendimi të ri në lëmin e gjuhësisë, që u kristalizua si një teori më vete, e njohur si teori e ligjëritimit bindës ose ndryshe si "*Teoria e argumentimit*".

2. Vetë argumentimi, duke qenë veprimtari verbale, vetvetiu na çon në dykuptimësinë proces - prodhim. Pra, kjo do të thotë që argumentimi i referohet jo vetëm aktivitetit të paraqitjes së arsyeve, por edhe teksteve të shkurtra a të gjata që rezultojnë nga ai. Pikërisht, tipi i tekstit argumentues, kuptimshmëria dhe domethënia rreth tij, tiparet që e karakterizojnë, elementet organizuese që e realizojnë atë në gjuhën shqipe, do të trajtohen në

Anila Çepani (Sema): "*Anafora në gjuhën shqipe*" – disertacion për marrjen e gradës shkencore "Doktor i shkencave", Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë, departamenti i gjuhës shqipe, 2011, Tiranë. Vlen të theksojmë që ndonëse ky punim nuk i takon mirëfilltazi fushës së gjuhësisë së tekstit, por asaj të sintaksës, prapëseprapë shtjellimi që autorja i bën konceptit të anaforës gjen shtrirje gjithëpërfshirëse, duke rrokur edhe fushën ku bazohet interesi dhe qëllimi i punës sonë.

Nyja: http://fhf.edu.al/doktorata/Anila_Cepani.pdf

Të gjitha burimet e sipërpërmendura gjenden si punime pranë Fakultetit të Gjuhëve të Huaja, Tiranë.